

belih plamenov... povsod, kamorkoli se ozreš, je tekla zibka tebi, meni in vsem, ki so najinega srca, lica in imena. In pomisli, če je pomisliti mogoče: vse te lepote ne bo več, nama nič več! Vstal boš nekoč iz groba, hodil križem po svetu, izpraševal ljudi: »Povejte, ljudje, pokažite mi kraj, kjer je tekla moja zibka!« In nikogar ne bo, da bi ti povedal. Še tvojega jezika ne bodo razumeli, nikar tvoje žalosti. Povrnili se boš, kjer si spal, in se ne boš vzdramil nikoli več; ker mir bo tam spodaj, nad teboj pa strah in bridkost... Kaj mežikaš, tovariš, tako plah in osupel? Odkod se ti je bilo zableščalo? —

Sredi polja, šumečega, v solnce zamaknjene, je stala mlada ženska, kmetica. Obraz je bil koščen, širok in temno zagorel, razodeval je tisto tiho moč, ki se ne pozna in ne bahá, si naloži breme sama in ga nosi brez ničemurnosti, brez solze in vzdihá. Poleg kmetice je stalo dekletce, natanko materi podobno: v široka lica, v zagorele, do komolca gole roke, v bistre oči, odsevajoče mladost in veselo moč. Obe pa sta bili kakor utopljeni v opoldanski poletni žar, bili sta blizu in bili sta daleč, povsod in nikjer. Ženska, ki je bila sklonjena nad srpom, je vzdignila život in glavo, zasenčila oči z dlanjó, strnila črne obrvi ter se ozrla mežikaje preko polja. Prav tako je storilo dekletce; gledalo je srepo in je reklo: »Vrane so... všš... krá, krá!« — Ženska si je otrla čelo in lica, oddehnila si je, nato se sklonila nad srp; in spet je prav tako storilo dekletce. —

Kje si, tovariš, kam si utonil, kaj te je popilo? —

Senca je izginila tiho, kakor je bila vstala iz groba. Poletno solnce je lilo na polje svoja vroča jezera in polje je soplo težko od življenja in izobilja. Nad njim je krožilo dvoje lačnih vran, izgubilo se krakajoč na obzorju. —

XII. Vrzdenec.

Moja mati je bila domá iz Vrzdenca.

Ta vas je, pravijo, tam nekje v Horjulski dolini; jaz ne vem, če je res, ker je nikoli nisem videl in je tudi na nobenem zemljevidu ni zaznamenovane. Ali da je na svetu in da je celó prav blizu, je čisto gotovo. Morda sem bil že do nje samo še za uro hodá; morda sem jo bil kdaj na dolgih svojih potih ponevedoma že ugledal, pa je nisem spoznal po imenu in mi je bila tuja in nema kakor vsaka druga vas. Zdi se mi prav zares, da sva nekoč stala z materjo na hribu ter gledala nanjo. Zgodaj zjutraj je bilo, mislim. V dolini so bile še bele

megle, iznad meglá se je vzdígal holmec, na holmcu je bila cerkev z visokim obzidjem in na to cerkev je sijalo žarko solnce. Na materinem obrazu je odseval ta nebeški svit. Iztegnila je roko in je pokazala na cerkev. »Tam je Vrzdenec!« Njen glas je bil globok, mehak in zamišljen, kakor da bi rekel otrok: »Tam so nebesa!« In kakor da bi jetnik strmel skozi omrežje: »Tam je polje!«... Morda pa je vás čisto kje drugé in čisto drugačna in so bile vse to samo sanje.

Nikoli nisem bil v Vrzdenecu in vem, da nikoli ne bom. Tudi ne, če bi bil en sam korak do tja. Spomnim se na to vas, kadar sem zelo potrta ali zelo bolan. Takrat se mi približa, kakor se časih razboleli in preplašeni duši približa smrt. Prešinila me je nekoč misel, iz temne globočine, iz bolesti je bila segla, da bom ob tisti uri, ko se bo treba napraviti na zadnjo pot, ugledal s slamo krito kočó, kjer se je rodila moja mati, ugledal tudi še njeno zibko, z rdečimi srci poslikano; in videl drobnega otroka v predolgem zelenem krilcu, njegove prve, nebojlene korake, slišal njegov tenki smeh, njegove jecajoče, napol razumljive besede... in da bodo vsenaokoli, kakor cvetice na polju, cvetele bele misli srca, ki še ni bilo ranjeno od spoznanja. Prešinila me je taka misel in ne dvomim nič, da se bo res tako zgodilo. Ker spomin, ki se človeku oglasi iz onih krajev, ne laže nikoli.

Dan pred smrtjo se je mati selila. Bilo je že pod mrak in truden sem bil. Mati je mirno sopla in zdelo se mi je, da spi; zato sem šel po prstih iz izbe ter se napotil k sosеду, da si odpočijem ob kozarcu vina. Ostal sem tam, dokler se ni doobrega znočilo. Ko sem se vrnil ter prižgal svetilko, me je zgrabila za grlo neznana groza. Materina postelja je bila prazna. Stal sem in trepetal in se nisem mogel geniti. Nič ne vem kako in nič ne vem kdaj sem se prestopil, hodil s svetilko v roki po izbi, po veži; in vse, kakor da hodi neki drug, čisto tuj človek, jaz pa da stojim za mizo ter gledam in čakam, kaj da bo opravil. Tako sem prišel skozi vežo in po dveh lesenih stópnicah v malo kamrico, kjer je imela stara ženska svoj kot. Na postelji je ležala moja mati. Ko sem jo ugledal, mi je stisnilo, do kaplje izželo srce nekaj tako čudnega, da nikjer ni temu imena; bolest in ljubezen, oboje in še vse več. Mati je bila mlada, lica so bila zdrava, oči jasne in vesele, na ustnicah smehlaj. Gledala me je z nekako tiho, pritajeno prešernostjo, nespametnega otroka, ki trepeče, da sam ne vé zakaj.

»Kako ste prišli v to posteljo, mati?«

»Sama sem prišla. Nikar ne misli, da sem tako hudo bolna! Če Bog dá, bova kmalu v Vrzdencu. Saj se meniva že toliko let! Ko sem vstala, se mi je kar zdelo, da bi se napotila naravnost tja, pa nisem našla obleke. Kam ste jo spravili?«

Ob teh besedah, ob tem pogledu in smehljaju mi je bilo, da bi šel kam v samoto, v temò in tam potožil nebesom. Ker občutil sem, da je v kamrici še nekdo tretji, ki se sklanja nad naju bled in visok ter naju posluša.

»Tista postelja tam ni prav postлана; peče me, kakor da ste mi nasuli žerjavice pod rjuho. Tukaj je bolje, le malo daleč je. Saj bi že skoraj bila prišla do Vrzdencu, tako sem hodila. Stopim in tudi zid stopi stran, kakor da bi se otroci lovili... Mislim, da bi si naročila voz do Vrzdencu, drugače ne prideva nikoli tja. Kako bodo gledali, ko se pripeljeva! Saj bi Mrovec dal voz, kaj ne?«

»Čemu bi ga ne dal?«

»Zares, čemu bi ga ne dal? Rano zjutraj se odpeljeva, nedelja bo in solnce. Jaz vem, da bo vse lepo, ker mora biti; obljubljeno je tako zadržno, kakor da bi bilo v svetem pismu. Zgodilo pa se bo kmalu; nocoj še, ker je že noč, ali jutri

najbrž... stopi no k Mrovcu in povprašaj zaradi vozá... Čemu jokaš?«

Vroče se mi je bilo izlilo iz oči in mi je žgalo na licih. Mati se je ozrla name z globokim, nemirnim, čudno plahim pogledom; obrnila je glavo k zidu, spet je bil bolan, od trpljenja in bridkosti izsesan njen obraz.

Človek, ki je imel pelin za kosilo in pelin za večerjo, ki je škropil ljubezen, koderkoli je hodil, sam pa ni okusil nobene kaplje, si natihem, prav na skritem dnu svoje duše ustvari svetle sanje, brez katerih bi moral skoprneti od vsega hudega. Najprej se mu zasveti odnekod le prav ponižna lučka, spomin na nekaj milega, želja po nečem lepem, mehke, kar morda nikoli nikjer ni bilo in nikjer ni. Luč pa je zmerom lepša in svetlejša, kolikor več je bridkosti in kolikor bliže je odrešenje. Dokler se svetloba nazadnje veličastno ne izlije v ono, ki je zadnja in večna; ter je tako izpolnjena obljuba, srcu dana, in doseženo plačilo za verno zaupanje.

Spomnim se na Vrzdénc, kadar mi je v dušo mraz, kadar mi zahladí v lica tesnobni strah, ki je spomin na smrt... Kaj je res že blizu tisti čas, tista solnčna nedelja? Mrovec, pripravi brž voz, da se popeljeva z materjo v Vrzdénc!...

V aleji.

Trudoma, ječe se valovi vale
pod mračnimi kostanji,
temnó polnočni odsevi gore
v globini brezdanji.

Dva mlada človeka z brega na breg
molče strmita,
mrtva srepijo v blodnih očeh
vprašanja skrita...

Zadnji polnočni odsvit utone
v kalne vode.
Glava se sunkoma, strahoma sklone
in oči krvave —

Jože Plot.

